

*”Det gäller att hitta den rätta balansen
mellan den poetiska och den dokumentära sanningen.”*

Arne Sucksdorff

© Stefan Jarl 2025
Form: Joakim Jalin
Andra upplagan
Tryck: Majornas Grafiska
www.stefanjarl.se

Dokumentärfilmen som konst

Förord

Vad är en dokumentärfilm? Då och då diskuteras hur en dokumentärfilm ska se ut eller borde vara.

Den vanligaste definitionen utgår från att filmaren, upphovsmannen, sitter som en fluga på väggen och med sin kamera observerar vad som utspelar sig framför filmarens ögon.

Men så finns det andra som hävdar att det alltid finns en person bakom den där kameran som påverkar historien.

Det är min genre och det berättar jag om i denna lilla stridsskrift.

Den innehåller både nyskrivna och äldre texter.

Stefan Jarl,
Forshem, januari 2025

Dokumentärfilmen som konst

I.

När jag gick i skolan fanns det ett fotbollslag, som bestod av lite äldre elever i de högre klasserna. Det var ett förhållandevis framgångsrikt lag.

Ett år lyckades de avancera i tabellen och intresset för fotboll växte. Jag spelade inte själv fotboll men en kompis frågade mig om inte om jag, som var fotointresserad, kunde låna min pappas 8-millimeter kamera och filma en avgörande match som de skulle spela.

Jo, det kunde jag kanske göra. Jag köpte ett par rullar svartvit film och filmade. Men när jag fick de framkallade bilderna så tyckte jag att de mest föreställde en massa grabbar som jagade varandra fram och tillbaks över en fotbollsplan. Men jag hade i alla fall ställt mig intill målburen och lyckats filma när det blev mål.

Grabbarna i fotbollslaget frågade om jag inte kunde visa vad jag filmat. Jag svarade att det inte gått så bra, det var svårt att hänga med i matchen utifrån de bilder jag hade.

-Det gör detsamma. Det skulle vara roligt att se i alla fall.

Jag lånade pappas vita duk, laddade filmrullarna i projektorn som jag klippt ihop till en rulle på cirka en kvart. Grabbarna i laget kom hem och fyllde rummet framför

duken. Redan efter några sekunder började de applådera när de fick se sig själva rusa än hit och än dit över planen. Och de mål jag lyckats få med utlöste våldsamma rop och applåder.

Själv tyckte jag att det såg förfärligt ut och matchen förstod man inte mycket av. Det gjordes i alla fall mål, det såg man tydligt. Men jag tyckte att det var rörigt alltihop så jag hade klippt in mål nummer 4 före mål nummer 3 eftersom jag tyckte det blev mer underhållande och inte bara en massa bilder på spring hit och dit över planen.

När den korta filmen var slut ville alla absolut se den igen. Den var ju så bra! Jag spolade tillbaks filmen och så tittade vi på den igen. Med samma applåder och upphetsande rop på nytt.

-Tack för att vi fick se detta! Det var verkligen roligt! Synd bara, som sagt, att dom sista målen kom i fel ordning! Det sista målet skulle ju komma före det näst sista och inte som jag lagt det...

Glatt stimmande lämnade de inbjudna visningen och jag monterade ner den vita duken.

Jag var själv nöjd med min idé att växla om ordningen på målen, då slapp man ha tråkigt. Min lösning var mer underhållande. Det var mycket bättre nu när man åtminstone fick se ett mål mitt bland allt jagande hit och dit. Och antalet mål var ju detsamma, det var ju det viktigaste. Det blev med min ändring i alla fall en film som gick att se.

Då hade jag inte ens hört talas om den store amerikanske dokumentärfilmaren Robert J. Flaherty (1884-1951) och hans berättarteknik.

Det var först många år senare.

II.

Jag var inbjuden till Japan, till en festival, som visade dokumentärfilm. Jag deltog med min film ”Tiden har inget namn”, som också kom att prisbelönas. Men man visade också äldre dokumentärfilmer ur dokumentärfilmens historia. Vid frukosten en morgon pågick en hetsig konversation bland de inbjudna amerikanska filmarna, man hade bråttom, man mer eller mindre kastade i sig morgonkaffet och äggröran. Jag frågade vad det var som var på gång. Varför denna uppståndelse?

Flahertys film ”Man of Aran” visas i Stora Bion! Det är svårt att få se den. Den visas sällan i USA. Det är ju en av dokumentärfilmens klassiker. Vi har bråttom, vi måste iväg! Den filmen får ingen missa.

Jag hoppade över kaffet och slog följe med de amerikanska entusiasterna. Jag hade inte sett filmen, kände inte ens till den. Visningen kom att förändra mitt liv, vad film är och vad dokumentärfilm kunde vara.

Det var då jag förstod att man visst kunde visa mål nr 4 före mål nummer 3. Och ändå kunde vara sann. Det var så Flaherty arbetade. Amerikanerna kallade det ”fictional documentary”.

”Man of Aran” grep mig, inte minst för att den var fullständigt autentisk.

Men då var Arne Sucksdorff redan min idol.

III.

Min pappa var bagare men hade också ett stort intresse för fotografi. Han hade en Leica kamera, den kamera som bara de ”riktiga” fotograferna använde. Han var en aktiv medlem i Skara Fotoklubb som bl a arrangerade tävlingar om vem som hade tagit den bästa bilden. Han vann också flera gånger vid dessa tävlingar.

Mitt intresse för foto gynnades också av de tidningar om fotografi han prenumererade på. I någon av dessa fastande jag för bilder som den franske fotografen Jacques Henri Lartigue (1894-1986) tagit. Det var svart/vita bilder på bilar, familjen, folk på stranden, flygplan, mode, ofta folk i rörelse.

I samband med att jag flyttade till Stockholm fick jag i en affär i Gamla stan, inte långt från FilmCentrums kontor, syn på bilder av Lartigue. Där fanns några av hans bästa, mest intressanta bilder. Hemma räknade jag igenom mina tillgångar, skulle jag ha råd att köpa ett foto av Lartigue? Kanske från en biltävling med en bil som passerar i hög hastighet. Just en sådan bild fanns till salu i den lilla konstbutiken. Den långa exponeringstiden hade fångat bilens hjul och gjort dem ovala. Det var just detta, att hjulen var ovala, som imponerat på mig.

Bilden är inte sann. Det finns inga bildäck som är avlånga. Och det finns inga fordon som kan köra med avlånga däck. Bilden är ingen objektiv avbildning av hur ett däck ser ut. Det var själva farten mer än bilen i sig, som bilden berättade om. Känslan av hur bilen hastigt passerar var bildens innehåll, känslan och upplevelsen av fart, av hög hastighet. Man

kunde höra bilen passera, man var på plats när det hände, man såg något som ingen annan sett. Det var en unik bild, som berättade något mer än om en biltävling.

Bilden är inte bara en dokumentär avbildning av en bil. Kameran har manipulerat verkligheten. Bilden innehåller en berättelse större än bilden i sig. Lartigue hade manifesterat hur det kändes att uppleva en biltävling, att vara närvarande på riktigt, höra de höga motorljuden, se det uppvirvlande dammet, en annan slags sanning helt enkelt.

Det var så en dokumentärfilm borde vara, tänkte jag.

Jo, jag fick ihop summan och köpte bilden. Den hänger fortfarande på väggen. Jag ser den varje dag.

Den har bestämt mitt tänkande om det dokumentära fotot som konst mer än något annat.

A Manifest On The Subject Of Documentaries

IV

I samband med att jag bjöds in till USA för att visa några av mina filmer fick jag en förfrågan om jag ville skriva en essä om mitt sätt att se på dokumentärfilmen som konstform.

Essän kom att ingå i en antologi kallad ”The Search for Reality – The Art of Documentary Filmmaking”, USA 1997.

Let's begin at the beginning.

What is a documentary film? Exactly what characterizes a documentary? There are three criteria:

1. Julia Roberts is not in it.
2. If you enter a movie theatre and it is completely empty, then you can be sure that they are showing a documentary.
3. If there is one person in the audience and he or she isn't laughing, you can be equally certain that it is a documentary.

Joking aside, one generally associates documentaries with *cinéma vérité*. *Cinéma vérité* is defined as a movie that is both objective and accurate. What we see is the truth, filmed by the

filmmaker in a certain sequence. The scenes flash before our eyes, objectively put together, as close to the actual sequence of events as possible. That is how filmmakers love to perceive the situation; they see the filmmaker as a so-called True Witness.

Nothing could be further from the truth. There is no such thing as an accurate and objective documentary. The filmmaker affects the situation when he or she enters a room with a camera. An immediate psychological transformation takes place. Someone objects to being filmed and someone else thinks, "Why didn't I wash my hair?" Another person is in the midst of planning his or her Hollywood career, just waiting to be discovered, and so forth. None of these things would have happened if the filmmaker and a camera had not been in the room at the time.

The intelligent spectator is aware of all this. Movie scenes are never shown in the order they were filmed. They are always rearranged to suit the filmmaker's purpose. A filmmaker is a manipulator. He or she arranges the scenes in the manner thought best. That's why the audience is there in the first place. An audience is meant to be manipulated. The more manipulation the better. "I don't make objective and accurate documentaries, I make feature films," says American Robert Wiseman, who has probably been more closely associated with cinema vérité than anyone else in modern times.

There is no difference between a documentary and a feature film. However, the nature of each is different. They both came into being so that filmmakers could express themselves. There

is always a person behind the images on the silver screen, and the easier it is to discern that person the better.

The Swedish national television company rule book states that television documentaries must be objective and accurate. If they are not, the Swedish national television company will not broadcast them. I detest television and never watch it. I have never made a television film for one simple reason; I hate objectivity and truth. My movies are subjective; they express my truth. The world and how it is presented is directly related to how I experience it. Other people and their experiences have nothing to do with it. My perception consists of the things I see and what I consider important, not what other people see and think. Furthermore, I want to influence others using what I have seen.

What I have seen is important to see and what is more, my vision of what I have seen is more valid than the perceptions of others in this respect. To tell you the truth, I want everyone else to see things as I see them.

I make movies because I want to influence others.

The filmmaker who implies that he or she is making an objective and accurate movie, in other words the television filmmaker, is deceitful and two-faced. Such filmmakers want us to believe that they portray the only true image of reality. That is not true. They are, in fact, being untruthful. The truth is that they are playing the client's game. They do as they are told and stick to objectivity and truth. The worst thing

of all is that the orderer, the state-owned Swedish television company, in actuality the Swedish government, holds all the power. The objective and truthful filmmaker carries out the will of the powers that be.

Who wants to watch movies that express the values and hierarchies of the powers that be? My movies are not part of a world of false suppositions and agreements. They belong to the proud European tradition of rebellion; my movies represent another way of looking at and perceiving reality. They are on the side of the common man. Not only that, they profess to be the voice of ordinary people, the people whose voices we seldom hear. That's why the man in the street is my protagonist.

A good documentary is only as good as the rapport between the people in front of the camera and the people behind it. Bad relationships make bad films. Every person has his or her own story that deserves to be made into a movie, but few movies touch on such matters.

In 1922, Flaherty's movie "Nanook" opened in Sweden. It was a big success. More than seventy-five years later I was fortunate to have a similar experience with my film *A Respectable Life*. It became one of the most successful films in the history of Swedish documentaries. Like "Nanook", it deals with ordinary people and that is exactly why it is so unique. After his success, Flaherty received many offers to make more Nanook-type films. Someone told him about an island called Aran in the middle of the Atlantic Ocean. The people there were said to lead a harsh existence that was primarily de-

pendent upon fishing. Flaherty went to the island to make a documentary about these poor but industrious people. When he got to the island, he realized that the things he had heard about the inhabitants were completely untrue. The people had put their narrow wooden boats on land and not used them for many years. He had been told tales of a bygone era. What should he do now? Should he return home? Flaherty shed a tear and went for a walk. He had come a long way and might as well make a movie after all. Although becoming leaky, the old boats were not yet completely rotted. He managed to find a couple of old fishermen at the retirement home who hadn't completely forgotten how to row the old boats. So, why not continue as planned? The old men out in the huge waves would make great footage! It would look as if they were endangering their lives to earn a living. Take it from me, it was a great documentary, full of action and breathtaking scenes. Eat your heart out, Arnold Schwarzenegger; "Man of Aran" has it all! There's nothing that Flaherty hasn't done. He is the father of the creative documentary, and I carry on in the same tradition.

I make my movies for the silver screen using 35-millimeter film and Dolby Stereo Sound. In my native country of Sweden, 85 percent of the movies are American in origin. I am fully aware of this fact and I know that I have to compete against such films for my audience. I have to be just as adept at captivating audiences as the American filmmakers are. I have nothing against competition; I've seen the beginning of "Jurassic Park" forty times.

I cannot deny that competing with American movies is hard, especially if you are outside the sphere of the commercial filmmaking business and the giant television monopolies. It's not easy to get production capital. You have to finance the movies you want to make with the money you can get your hands on, primarily from your audience. I call this my Robin Hood strategy. I take from the rich and give to the poor ones closest to my heart, namely me. My strategy works something like this: I court government agencies and similar bodies that control vast sums of money. I tell them that I want to make a movie about the activities of their government agency, showing their work in the best possible light. I offer my services to them as a commercial filmmaker' and I convince them that I am the one who can portray their agency or similar body in an outstanding way. This is music to an agency director's ears. Later, I use the money I get to make movies of my own. For example, if I receive funds from the Swedish Environmental Protection Agency I use them to make a movie criticizing the Environmental Protection Agency in Sweden. Making a good film is very important. Otherwise, a government agency might turn the matter over to the police and claim that I swindled them. They could even send me to jail. However, if you make an outstanding movie that happens to win a prize at a renowned international film festival, the authorities tend not to bother you. Everybody loves a winner, don't they? Robin Hood was not at all worried about being wanted by the government of his day, and neither am I.

This kind of strategy only works if you are your own producer, scriptwriter, director, distributor, and movie theatre owner.

I am all these things. I have been involved in establishing a non-commercial distribution company called Film-Centrum and a commercial chain of movie theatres known as Folkets Bio in my country. For example, "Misfits to Yuppies" is playing at one of our movie theatres in Stockholm at the time of writing. It's now in its third year. I received the European Academy Award for "Misfits to Yuppies" in 1993.

There are many more subtle problems in making documentaries today. One is that no one wants to be considered a documentary filmmaker. Everyone wants to be thought of as a creator of feature films. Nowadays, filmmakers make documentaries while they are waiting for a chance to make their first feature film. Film schools start with documentaries as exercises before students move onto the real thing, namely feature films. The Swedish government subsidizes feature films at a rate ten times greater than the amount allocated for documentary film productions. Documentaries are rarely reviewed on opening night, and a documentary may never be reviewed at all. Books on the subject of film history almost never mention documentary films. People tend to think of them as second-class films akin to the lumpenproletariat of the art of film.

The idea that the documentary belongs in the gutter is common among the elite in society, and it can drive the most insensitive person crazy. Depicting reality is not fashionable. Perhaps it's because we are so saturated with information nowadays that we are unable to absorb more reality. People are looking for relaxation, escapism, antireality and fiction.

What happens to a society that is unwilling to see any longer?

In my opinion, it's a blessing that documentaries are in the gutter. That's where they belong; documentaries should be in places like dirty factories, retirement homes, Sarajevo, mining galleries, culverts, and hospital corridors. Documentaries should also be in the homes of the hungry and the unemployed, with vagrants and the outcasts, in the dark passages and neighbourhoods, on the park benches, in prisons, with the downtrodden and the oppressed, the abused, the unjustly rewarded, and with those whom we have deprived of everything and alongside people without a voice the unseen and the unheard. In short, documentaries should cover the backyard of society, the home of the guttersnipe.

This is the historical mission and fate of the documentary film. Such films cannot expect to captivate audiences at the finer movie theatres around town.

It is becoming harder for documentaries to survive at movie theatres. Television companies turn their backs on them more often than not. The same calls for entertainment and diversion are echoing throughout Europe. A fear of being earnest and of speaking in real earnest too. We must not allow the documentary film to disappear. If it does, how can we protect ourselves against prejudice, misconceptions, myths and disinformation?

Film som massmedium

”Liksom alla andra marknadsprodukter förkroppsligar filmen konsumentens smak, den är en handelsvara i stort sett tillverkad för den stora massan.”

Kornej Tjukovskij, rysk författare, (1882-1969)

På fredagar i SvD pryds första sidan av stora bilder ur veckans filmpremiärer, samt betyg på filmerna, 2:or eller 6:or. Vilken annan konstform, litteratur, teater, musik, behandlas på samma sätt? Varför just film?

Filmen är ett massmedium. Biografen är den plats man går för att konsumera film. När det nya mediet, Televisionen, slog igenom och blev det nya marknadstorget, hotades filmen som massmedium. Ingenjören och den socialdemokratiska aktivisten Harry Schein lanserade då idén att biografen måste stödjas. Filmen som vänder sig till en stor publik var hotad. Filmreformen från 1963 bygger på filmen som massmedium. I dag har Staten tagit över det ekonomiska ansvaret för filmens överlevnad som massmedium.

Detta präglar hela regelverket för Svenska Filminstitutet verksamhet. Filmen skall vända sig till en stor publik, de ekonomiska stöden är utformade därefter med både livrem och

hängslen. Man kan söka stöd både till filmernas produktion och dess distribution, förutsatt att filmerna vänder sig till den stora massan på biograferna.

När jag gjorde ”Ett anständigt liv” genomförde jag filmen utan allt ekonomiskt stöd fram till att jag hade en färdigklippad men ej ljudlagd slutversion av filmen. Först då var jag berättigad att söka medel hos Svenska Filminstitutet för filmens tekniska färdigställande och mötet med den stora massan på biograferna.

Men vid det laget hade vi filmare byggt upp Folkets Bio så jag var ändå garanterad att filmen skulle kunna visas på biograf, nämligen på vår egen biograf.

Är man intresserad av filmen som uttrycksmedel, för filmen som konst, så är man bunden till Svenska Filminstitutets regler om att den film man vill göra ska vända sig till en stor publik.

När Svenska Filminstitutet förstatligades hade filmarna därför stora förhoppningar om att kopplingen till kravet om en stor publik, om filmen som massmedium, skulle strykas. Så skedde inte. Istället har kravet om en stor publik inneburit att man som filmare och upphovsman ses som misslyckad om filmen inte blir en kommersiell succé. Filmen man gjort kan som konstnärligt uttryck vara hur bra som helst men har den inte nått masspubliken ses den som misslyckad liksom de bakom den. Den konstnärliga filmen har missgynnats av, låsts inne och hämmats i sin utveckling av kravet på en masspublik på biograf. Så många filmer har inte blivit av som borde ha producerats.

Med nätet har allt förändrats. Den generation som växer upp idag med en mobiltelefon i handen vet ingenting om fil-

men som massmedium. Denna generation har datorn i skolan som arbetsredskap och nätet som ett svar på alla frågor. Via sociala medier, Facebook, poddar och Instagram kan man nå det man för stunden är ute efter. De bryr sig inte det minsta om ifall film är ett massmedium för biograf eller inte. Detta faktum har totalt revolutionerat förutsättningarna för filmen. Svenska Filminstitutets regler och verksamhet är inte anpassad till denna nya situation.

Blogg 2021

23

Folkets Bios första flygblad

Vi gjorde dokumentärfilm men vi hade ingenstans att visa filmerna. Filmbranschens kommersiella biografer ville inte visa dem. Det var inga filmer man tjänade pengar på, hette det. Till slut tröttnade vi på att vi fick vara nöjda med hur det var.

Vi tog makten i våra egna händer.

Vi hittade en ledig biograf på Söder. Jag skrev ett brev till våra kollegor och tiggde pengar, vi fick ihop 16.000 kronor. Det räckte till att köpa en 16 mm projektor. Vi ställde den i körrummet, och annonserade att en ny alternativ biograf hade öppnat. Vi visade Maj Wechselmans film ”Viggen” och folk kom och såg den. Folkets bio var ett faktum.

Vi var två personer som började, pionjärgruppen kom så småningom att bestå av 7 personer. Vi byggde det som kom att bli vår framtid.

Dokumentärfilm på bio blev en succé.

Det är 52 år sedan.

Det här är ett av våra tidigaste flygblad från 1973.

Upprop

Folkets Bio

Folkets Bio behövs som front mot den kommersiella och allt mer monopoliserade film- och tv-industrin. I jämförelse med de flesta andra konstarter är filmen mycket kostnadskrävande och ställer ofta en hel industri i anspråk. Filmen har därför blivit en industrivaru - vilken som helst - i händerna på kapitalägare som huvudsakligen ser till sina investeringars avkastning. Profitintresset har blivit den ledstjärna som avgör vilka filmer som publiken får se. Och biorepertoaren ser ut därefter. Den är ensidig både vad gäller filmernas innehåll och ursprung. Människoföraktande, spekulativa filmer med konsumtions-samhällets alla idealbilder är vanliga. Folkets Bio strävar efter att bredda filmrepertoaren genom att visa filmer som anknyter till den verklighet fler-talet människor delar, filmer som kan vara åskådaren till hjälp för att analysera, formulera och i bästa fall påverka sin eller andras situation. Därför har Folkets Bio ställt parollen:

För en folkets kultur

Ett fåtal kommersiella filmbolag kontrollerar såväl produktion som distribution av filmer. Många meningsfulla filmer; kortfilmer, dokumentärfilmer, samhällskritiska filmer, har ytterst små möjligheter att vare sig produceras eller distribueras. Sådana filmer ska Folkets Bio visa. Därför har Folkets Bio ställt parollen:

Yttrandefrihet

Folkets Bio solidariserar sig med organisationer och enskilda i alla länder som arbetar för att försvara sitt folks kultur, yttrandefrihet och självbestämmanderätt. En förutsättning för detta är nationellt oberoende och frihet från förtryck. Därför har Folkets Bio ställt parollen:

Antiimperialism

Folkets Bio startades för snart ett år sedan. Verksamheten har vuxit snabbt. Utöver lokalavdelningen i Stockholm finns Folkets Bio på 20 andra orter över hela landet. Folkets Bio är konstituerat som en förening. Medlemarna kan tillsammans avgöra vilka filmer som ska visas på Folkets Bios biografier. När det är dags att instifta en produktionsfond blir det också möjligt att påverka vilka filmer som ska produceras av Folkets Bio. Verksamheten bygger ännu helt på frivilliga insatser av medlemmarna. Arbetsuppgifterna är många: allt ifrån den dagliga driften av biografen till planering och anskaffning av nya filmer. Om Du sympatiserar med Folkets Bio, dröj inte med att teckna medlemskap som kostar 25 kronor. Dessa sätts in på pg 85 38 35 - 7. Vill Du jobba aktivt - meddela någon på biografen!

Antikommercialismens år

Så lyder Folkets Bio Stockholmavdelningens motto för verksamheten 1974.

Högbergsgat 26 Tel 43 1000

Back to your roots

Dear friends, this is Babylon. Vi lever i en tid när marknaden tagit hem spelet, plånboken kölhalat förnuftet, profiten besegrat kulturen och landet förvandlats till ett tivoli, de rikas revolt är ett faktum.

Jag har under årens lopp gjort vad jag kunnat för att stötta många unga filmare. Det har många gånger gått åt pipan och aldrig blivit till något. Någon har gjort en film för att sedan försvinna, andra har inte ens kommit så långt. Någon gjorde karriär och kom sig upp. Jag vet inte varför jag ägnat tid åt detta arbete, kanske av plikt därför att Arne Sucksdorff en gång i tiden gav mig chansen.

Jag tänker på detta när jag lägger på luren efter ännu ett samtal med en kamrat från Somalia. Vi konstaterade just att vi kämpat på i 13 år utan att egentligen komma till skott. Manus efter manus, ansökningar efter ansökningar men ingen film. Naturligtvis har jag sökt efter felet hos mig själv, hos systemet, kanske brist på begåvning eller har rent av drömmen om den samtida filmen varit för stor?

”Go back to your roots”, har varit min paroll i olika sammanhang. The roots! Min kamrat är nämligen uppvuxen i Rinkeby och är det nått han vet om så är det roots, det som

gäller för unga som växer upp i ett av Europas mest segregerade länder. Det är bara våra politiker som blundar för våra ghettos existens och den krutdurk vi sitter på. Nu är det populärt att slå sig för bröstet och hävda att ”vi minsann inte har en fransk situation med bristande integrering”. Herregud, vi har det mycket värre! I Frankrike eldar man upp grannens bil, men här hemma rånar man värde transporter mer än i något annat europeiskt land! I Paris förorter kastar man sten, här skjuter man skarpt rakt in i polishuset - om man inte skjuter ihjäl varandra. Uttrycken för bristande integrering ser bara annorlunda ut.

Och det är det här som oroar min kamrat. Han har dragit igång ett projekt som syftar till att rädda ungar från gatan in i det svenska samhället. För nått år sedan ville han visa min och Lukas film ”Terrorister” för den grupp ungar han samlat ihop. Jag var skeptisk till filmvalet och menade att ungarna skulle lämna biografen, det här handlade ju om ”svenska” politiskt engagerade ungdomar som gjort uppror. Men det var dödyst i den fulla salongen under visningen och efteråt bröt en diskussion ut som jag inte skulle velat vara utan. Plötsligt förstod jag hur allvarlig situationen var i vårt land, utanförskapet, att demokratin förvandlats till en teknokratisk diktatur, polisväldet, isoleringen, religionsförföljelsen.

Alla ungarna var födda i Sverige men talade så dålig svenska att det ibland var svårt att förstå vad dom sa och då är jag ändå tränad... Idag romantiseras ”Rinkebysvenskan” inte minst av det etablerade samhällets representanter. Men vad är det för meningen med en svenska som i värsta fall inte en arbetsgivare förstår? Vi kom därför att tala om språket som ett viktigt verktyg och nyckeln till samhället.

Tyvärr tog pengarna slut och min kamrats projekt rann ut i sanden. Men han behöll ändå kontakten med ungarna. En dag träffar han en från den här gruppen på torget, som vill visa honom något. Han öppnar jackan och tar fram en bok. Han säger att han varit på biblioteket. ”Du sa ju att det var så viktigt med språket!” I handen håller han en bok av Ivar Lo Johansson.

När min kamrat berättade detta förstod jag att han var på rätt väg. Back to the roots. Och nu har han också fått pengar till ett nytt projekt: ”Språket, ett projekt som med hjälp av film och teater vill initiera ungdomar i det svenska språket, kulturen och samhällslivet”. Alldeles utmärkt! Men, ursäkta, var det inte detta som skolan skulle göra? Varför har skolan svikit sitt ansvar? Ska en man från Somalia ensam lösa den uppgiften? Förstår ni nu vad jag talar om? This is Bablon, no one cares anymore.

När träffade du, kära läsare, sist någon av dessa: Gernas, Ramazan, Djengis, Mehmet, Emrah, Levent, Ugur, Hemin, Pandelis, Ardy eller Cengizan? Det är namnet på några av deltagarna i projektet. Och nu rullar det på, både Elverket och Scenskolan har ställt upp, man skriver små pjäser, man analyserar film, man lyssnar till föreläsningar och kanske kan det nu bli en film.

Jag är ofta ute och möter publiken i samtal efter att man sett någon av mina filmer. När Mods-trilogin vandrade runt i Sverige så kom ofta kvinnor fram efteråt, de hade varit tysta under diskussionen, men de ville tala med mig. Det var invandrarkvinnor, mödrar, som ville att jag skulle göra film om förörternas också. Och detta hände inte bara i Stockholm, utan det var kvinnor från förorten i Malmö såväl som i Jönköping.

Jag svarade alltid samma sak: det kan jag inte göra, jag är ju ”svensk”, det skulle bli fel. En sån film måste era döttrar och söner göra själva.

Nu kanske den där filmen äntligen blir av. 13 års arbete kanske inte är bortkastat. Kanske kan vi rent av få en ”Dom kallar oss svartskallar”, för det är så min kamrat kallar sin film.

Filmkonsten som tävling

Det ska delas ut Guldbaggar till Årets Bästa Filmer. Jag läser en lista från Svenska Filminstitutet med de olika ”tävlingsbidragen”. Det står så: ”tävlingsbidragen”. Som om det handlade om simning, 50 meter kortbana. En av ”de tävlande” säger att ”vinna” varit en dröm sedan länge. I tidningen talas det om ”guldglass”.

Hur kommer det sig att Filmen förvandlas från konst-
art, ett sätt att uttrycka sig, att kommunicera, till att bli en
”tävling”?

Jag minns när jag en gång i min ungdom läste en artikel i tidningen att ingenjören, filmkritikern och den socialdemokratiska aktivisten Harry Schein tagit initiativ till en filmreform som skulle ge oss ett institut till den konstnärliga filmens försvar, detta i en tid då bolagen i den kommersiella filmbranschen genom sin produktion av ”Åsa-Nisse-filmer” och annat skröp höll på att fullständigt utplåna ansträngningarna att producera konstnärligt värdefull film, film som gav uttryck för vår tid och gestaltade våra liv.

Konstnärerna fanns där men gavs inte tillfälle att kommunicera sina visioner inom filmen. Reformen skulle med hjälp av s.k. kvalitetspremier locka direktörerna i den kommersiella

filmbranschen att riskera sitt kapital i en produktion av mer meningsfull karaktär. Det var grundidén. Direktör Schein hade sålt sitt eget företag och blivit ekonomiskt oberoende och kunde tillsammans med sina socialdemokratiska kamrater demonstrera på 1 maj för genomförandet av en reform som skulle ge oss ett Svenskt Filminstitut.

Filmbranschen var måttligt intresserad, särskilt som reformen skulle bekostas genom en skatt på biobiljetten. För att locka filmbranschen innehöll reformen från början en fond som kallades A-fonden ur vilken de kommersiella filmbolagen fortsatt skulle kunna hämta medel för sin produktion av vad Harry Schein då kallade ”skitfilmer”. Andra fonder skulle bekosta produktionen av mer värdefull film och belönas med kvalitetspremier. Den kommersiella filmbranschen satt kvar i orubbat bo då biograferna var en förutsättning för att en film skulle bli av och få distribution. Reformen innehöll också tillskapandet av en Filmskola.

Med vår film ”Dom kallar oss mods”, som Jan Lindqvist och jag gjorde när vi kommit in på Filmskolan, belönades med en sådan kvalitetspremie. När vi sedan ville gå vidare och göra en film om utvecklingen i vårt land var inget bolag i den kommersiella filmbranschen intresserat av att satsa på en sådan film, ingen skulle vilja se en sådan film, sas det. Vi filmade slut på de kvalitetspremiepengar vi fått och istället för en långfilm blev det en kortfilm på en halvtimme. Vi drog slutsatsen att vi måste ha och förfoga över en egen kedja biografer för vår distribution. Vi startade Folkets Bio, som blev vårt hem.

Decennier av kontroverser, bråk och skandaler följde under det att filmarna ömsom flyttade fram sina positioner, öm-

som trängdes undan. Inte minst kom filmarnas fackliga arbete, underledning av den radikale ordföranden i Sv. Teaterförbundet Rolf Rembe, att resultera i krav på en helt ny kulturpolitik på filmens område. Som resultat kom under en tid stöden till den värdefulla filmen att beviljas av två olika nämnden, en där den kommersiella filmbranschens ledamöter satt och en där representanter för filmarna själva satt, en konstruktion som accepterades av Harry Schein. Under flera år resulterade den i flera värdefulla filmer. Dessvärre lyckades de kommersiella krafterna i branschen få denna ordning avskaffad.

Under de senaste decennierna har den kommersiella filmbranschen, under en tid av övergång från det analoga till det digitala samhället, mer eller mindre avskaffat sig själv, genom att biograferna som den ursprungliga Filmreformen byggde på, förlorade sin centrala plats i och med att tv-soffan blev den nya biografen. Svenska Filminstitutet blev med allt fler anställda istället en plats för politisering av filmen som medium med en rad krav på hur en film skulle se ut. Samtidigt gödslades den kommersiella filmen med bidrag i form av marknadsbidrag, publikstödsbidrag och efterhandsbidrag till särskilt lönsamma filmer, de redan belönade belönades mer. Allt fler initiativ till produktion av en från marknaden fri och värdefull film har efterhand misslyckats. Istället har Filminstitutet, som mjölkko för resterna av den kommersiella filmbranschen, manifesterats.

När Staten för några år sedan övertog det finansiella ansvaret för Svenska Filminstitutet knöt många förhoppningen till att denna reform skulle innebära slutet för en era av stöd till den kommersiella filmbranschen. Förväntningarna var stora om en stärkt insats till produktion och distribution av den fria,

konstnärligt värdefulla filmen. Så blev inte fallet. Staten svek. Film betraktades i första hand som en näringsverksamhet, inte en kulturform i sig. Därmed missgynnades kvalitetsfilmen. Svenska Filminstitutet med sina 160 anställda konserverades på bas av den gamla branschens struktur för att hålla marknaden under armarna. En ansökan om produktionsbidrag kan t.ex. nu inte sökas om inte först några av marknadens övriga kommersiella aktörer på förhand delfinansierar projektet. Därtill måste filmen ha en distributör garanterad innan filmen ens är inspelad.

Så kom det sig då att de producerade filmerna blev till ”tävlingsbidrag” med priser i form av Guldbaggar istället för den frihet och kommunikation vi alla ville ha. Prisballen blev målet.

Dackes sista strid

Jag sparar på allt.

Brev, tidningsartiklar, klipp, bilder, recensioner, anteckningar, idéer till nya filmer (DVDer, VHSer, CD), priser jag fått, ja allt som går att spara.

Allt packar jag ner i flyttkartonger, som jag sen bär ut i (det en gång tomma) stallet, nu alltmer fullt av dessa kartonger staplade på varandra.

Jag hade lovat Skara Museum, som visat intresse för mitt ”arkiv”, att gå igenom om det fanns något av värde för framtiden i dessa lådor tyngda av damm. De äldsta lådorna är från 60-talets Sturm und Drang-period. Inte en enda låda hade några anteckningar om vad de innehöll. Jag gav upp, trött och utmattad av att vända blicken bakåt, ibland generad över alla villfarelser och dumheter man genomgått och i vissa fall totalt glömt bort eller i bästa fall lyckats förtränga. Förnyade påstötningar från Muséet manade mig att sätta igång och anta utmaningen som mötet med det förflutna innebar.

Alla år med kamp för Filmen, åren med arbete för det fackliga arbetet för att skydda våra rättigheter, allt kampanjarbete för Den Fria Filmen, åren med FilmCentrum, startandet av Folkets Bio, alla artiklar och dokument under åren för att

rädda filmen ur den hänsynslösa kommersialismens klor - allt detta i låda efter låda.

I en låda från 90-talets början hittar jag mängder av material för att kunna göra en film om att göra Uppror, om människans eviga strid för att ta makten över sitt öde. Jag hittar ett manus med titeln ”Dackes sista strid”.

Jag bläddrar i det, läser lite här och var. När skrev jag detta? Jag har totalt glömt av detta manus. Men så dyker ett minne upp, en replik av Pelle Källberg, min fotograf i så många filmer under så många år, ja, ända fram till hans död:

– Den här filmen måste vi bara göra!

Jag minns repliken men jag kommer inte ihåg varför filmen inte blev av. Men så hittar jag en tidningsartikel från GT som berättar om att det är ”Kris i Sverige”:

”Filmkris. Man kan också kalla det en kulturpolitisk skandal: knappt några pengar alls finns för seriös filmproduktion, namnkunniga och internationellt erkända svenska regissörer får stå med mössan i hand eller vänta tills ett nytt filmavtal träder i kraft och se vad det kan ge. Vi ville se vad de stora svenska filmarna har på gång och ryckte manusen direkt ur deras händer. Det vi publicerar är två scener ur Stefan Jarls kommande spelfilm om bondeledaren och upprorsmannen Dacke. Ingenting är ännu säkert om filmens finansiering.”

Filmen blev inte av för att jag inga pengar fick till dess produktion.

Marknaden ville ha komedier och underhållning för stunden. Ingen av de filmer GT publicerar i sin artikelserie fick produktionsstöd och blev därför inte av. Inte heller ”Dackes sista strid”.

Plötsligt minns jag hur jag bestämt mig för att aldrig låta

mig slås ned, vilket motstånd jag än mötte. För mig fanns bara framåt. Inga byråkrater på Svenska Filminstitutet skulle få stoppa mig. Årens arbete med facket, FilmCentrum och Folkets Bio hade stärkt mig att klara motgångar, aldrig nånsin kommer jag att böja nacken för Övermakten, acceptera ”nej” från de som satt på makten och kapitalet. För mig skulle bara framåt gälla, ständigt framåt. Jag lärde mig förtränga motgångarna och nederlagen, jag bestämde mig för att förtränga alla motgångar så intensivt att mitt minne blev selektivt, jag skulle bara bevara de framgångar, de segrar vi gjorde. Segrarna blev desto viktigare, dom samlade jag på. Alla positiva brev och recensioner jag fått för mina filmer skulle jag spara i mitt minnes gyllene skåp, allt annat gjorde jag mig kvitt. Annars skulle jag inte överleva. Därför hade jag förträngt att jag skrivit det där manuset, ”Dackes sista strid”.

I manuset till filmen som aldrig blev gjord finns essensen av denna kamp. Upproret, protesterna, klassperspektivet och orättvisorna. Och nederlagets följder.

De rika blir rikare

Ett tema i min film ”Godheten” är den ökande ojämlikheten och de skador den tillfogar samhället och dess medborgare.

1% av världens befolkning äger 50% av världens rikedomar. I en enda buss skulle de rikaste få plats, de som äger lika mycket som jordens allra fattigaste. Det handlar om 67 personer. Hur ska man kunna ta in dessa fakta utan att tänka att världen är galen?

Ojämlikheten ökar inte bara *inom* länderna (Sydafrika har t.ex. den mest snedvridna inkomstfördelningen i världen) utan inkomstfördelningen *mellan* världens länder är skevare än nånsin. Fler länder blir rikare, andra står och stampar. I Sverige har antalet miljardärer fördubblats på 10 år, nu är de 150 stycken. Samtidigt som 10% av världens befolkning lever i extrem fattigdom, drygt 700 miljoner.

Den här utvecklingen har som *en* orsak: skräcken för en ny finanskris a la 2008. En åtgärd har för Europeiska Centralbanken varit att sänka styrräntorna till historiskt låga nivåer och därmed gödsla det finansiella systemet med allt mer ”billiga” pengar. Låga räntor eldar på efterfrågan och sänker företagens kostnader. Folk och företag lånar som galningar, bankerna kastar pengar efter kön av bostadskö-

pare och företagen frestas att satsa på allt riskablare projekt.

Den här politiken är långt ifrån riskfri. Vad händer t.ex när räntorna åter stiger? Kan folk och få betala sina lån? ”Låga räntor sår frön till framtida kriser”, säger professor Ester Faia vid Goethe-universitetet i Frankfurt. ”Ju längre period som räntorna är låga, desto större blir de långsiktiga riskerna”, fortsätter hon. I allra värsta fall bäddar åtgärderna, som var till för att undvika en ny kris, istället för en ny och än större framtida kris.

”Den expansiva penningpolitiken har blivit som en enorm lugnande napp för finansmarknaden att suga på”, säger storbanken Cities globala chefsekonom Wilhem Buiter. ”Företag har kunnat låna för mycket och till löjligt låga räntor, beroende på dåligt omdöme hos både låntagare och långgivare.” Han menar att häften av alla banktjänstemän i USA är så unga att de inte ens upplevt en hel räntecykel och därför saknar erfarenhet. ”Marknadsaktörerna tycks tro att om räntan är låg så är risken låg. Men det stämmer inte. Marknaden har en felaktig verklighetsbild”. Buiter oroar sig för Sveriges hushåll vars höga skuldsättning ”förr eller senare kommer att leda till en finansiell kris. Men politikerna tycks ha somnat...den kraftiga prisuppgången talar för att ni har en bubbla på bostadsmarknaden. Hela situationen är så förutsägbar att den bara kan sluta på ett smärtsamt sätt.”

”Vi har gått tillbaks till 2008 igen”, konstaterar författaren till boken ”Simma med hajar”, Joris Luyendijk. ”Hur många gånger har vi råd med det,” frågar han samtidigt. Han ifrågasätter finansvärldens moral: ”De har svalt en myt om att alla vill vara som de och att de är bättre än alla andra”. Ett nytänk måste komma från politiskt håll.

Under tiden visar statistik från SCB att hushållens skuldberg fortsätter växa i snabb takt. Finansinspektionens generaldirektör Erik Thedeén konstaterar att ”det fortsätter åt fel håll”. Han menar att ”situationen är olycklig. Erfarenheter från tidigare finanskriser har visat att det är bra att kunna dra ner volymen medan partyt är i gång”. Professor Lars Jonung och doktor Fredrik Andersson vid Lunds Universitet menar båda att Sveriges ekonomiska politik måste ändras ”för att undvika en ny krasch”. De hävdar att ”Banksystemet har blivit så stort att det har negativa effekter på samhällsekonomin. Gör vi inget nu får vi acceptera att återkommande krascher är en del av den nya ekonomin eller så krävs en omläggning av både penning- och finanspolitiken.” Den f.d. brittiske ministern Vince Cable instämmer i kritiken enligt SvD. Cable var en av de få som förutsåg krisen 2008. ”De stora bankerna har blivit ännu större efter krisen, too-big-to-fail.” Han menar att man struntar i kopplingen mellan ”alltför stor finanssektor och svag ekonomisk utveckling”. Politikerna måste bli tuffare och ”syna bankernas bluff”. Nå, men vad säger då Europeiska Centralbankens chef Mario Draghi? Jo, han öppnar för fler stimulanser! SEB:s chefsekonom Robert Bergqvist kvittrar glatt: ”När Centralbanken sträcker ut handen och säger: ”Vi gör mer” då blir det en lättnad för aktiekurserna”...

Tidigare engelska centralbankschefen Mervyn King och den amerikanske universitetsprofessorn Marvin Goodfriend presenterade nyligen sin rapport om vår Riksbank och den politik man fört. Kritiken är svidande. Utredarna kritiserar den förda räntepolitiken som ”riskerar skapa en artificiell bomb i svensk ekonomi”. Det finns ingen enkel medicin som t.ex. sänkta räntor, för att åstadkomma en höjning av inflationen

till de efterstävandsvärda 2 procenten. ”Det går inte att mekaniskt styra inflationen. Man ska inte låtsas att man vet vad man gör”, konstaterar utredarna syrligt...

Andreas Cervenka, som medverkar i ”Godheten” skriver i en av sina krönikor: ”För direktörer blir det fullt rationellt att fatta beslut som gynnar aktieägarna och dem själva på bekostnad av alla andra, inklusive framtida ägare. Plötsligt handlar företag inte om att skapa värden för alla utan om att omfördela värden. Välkomna till finanskrisen.”

En radioröst på ekonominyheterna når mig med budskapet att ”svensk ekonomi lyckas bäst av alla”, kanske är vi till och med, fortsätter rösten: ”bäst i världen”. Jaha, vad är det för måttstock man använder då? Jag läser nämligen samtidigt om näringslivets krav på att lägstälönerna måste sänkas. Nu är de dryga 12.000 som ingångslön. Med flyktingkaoset som argument hävdar man att det viktigaste av allt är löner under 10.000 så att alla dessa flyktingar får jobb. Hur många jobb måste man ha då för att få in till hyra och mat? Naturligtvis är detta bara en illa dold attack på den svenska modellens kollektivavtal. Folk kommer bara att bli fattigare. ”Man kan leva på *väsentligt lägre* än det som är ingångslöner i Sverige i dag”, säger extremt högvärlönde Svenskt Näringslivs vd Carola Lemne!

”Var sjätte svensk barnfamilj lever på en nivå som ligger under EU:s fattigdomsgräns. De med de lägsta inkomsterna har fått den minsta inkomstökningen”, fastslår en rapport från Försäkringskassan. ”Var tionde krona barnfamiljerna har att röra sig med kommer från familjepolitiken. Bland ensamstående med två barn handlar det om 25 % av hela den disponibla inkomsten.” Utan samhällets stöd skulle de gå under.

Samtidigt firar inkassoindustrin miljardvinster på svenskarnas ständigt stigande skulder. Nästan en halv miljon är registrerade hos Kronofogden. Ju mer vi lånar och köper på kredit, desto större växer sig inkassobolagen.

Den ökande ojämlikheten göder en allt tyngre brottslighet, vilket flera forskare visat. Härondagen avrättades en 15-åring i en förort till Stockholm, en i en lång rad av brutala mord. Gängbrottsligheten har ökat drastiskt i arbetslöshetens och den växande fattigdomens spår. Hundratals mord har skett på öppen gata, ytterst få har klarats upp. Sverige har flera gånger fler skjutningar med dödlig utgång i Stockholm, Göteborg och Malmö än alla Nordens övriga länder sammantaget. Polisen står handfallen och begär ökade resurser...

Vi ser hur ojämlikheten ökar för varje dag. Samhället faller isär mellan de som har mer än de behöver och de som inget har, förutom skulder. Ojämlikhet dödar. Det är inte bara en titel på en av mina kortfilmer... Allt fler blir varse ojämlikhetens effekter.

Blogg 2016

Vår tids själanöd

För drygt ett år sedan färdigställde jag en film 40 minuter lång med titeln ”Själen för fan”. Den visades på diverse biografer under våren 2023.

Efter det fortsatte jag filma på ett projekt som skulle kunna bli en ny ”Brevfilm”. Tänkte jag. Men ju mer jag filmade desto mer märkte jag att jag inte var riktigt klar med ”Själen för fan”. Jag trodde att jag var klar med själva motivet i filmen och därför färdigställde jag den i kortfilmens form. Men temat som sådant lämnade mig inte i fred.

Alltsedan den flera år långa pandemin hade jag plågats av den isolering sjukdomen medfört, jag gick inte längre på bio, jag såg allt färre konstutställningar, telefonen ringde alltmer sällan och jag själv kom nästan att sluta ringa till vänner och dem jag kände och umgicks med. Jag kom, utan att jag märkte det eller reflekterade särskilt mycket över det, att jag blivit ensam. Nätet kom att ersätta det sociala livet, eller rättare sagt: det jag trodde var livet. Det sammanhang jag levde i krympte.

Jag har tidigare i annat sammanhang berättat hur jag haft ett konstnärligt credo om att försöka filma åtminstone en bild om dagen. Jag samlar på bilderna i ett ständigt ökande lager, utan att jag vet vad bilderna ska komma att användas

till, mest för mig själv, för att hålla mitt seende och min skarparförmåga levande.

Kanske har det med min ålder att göra, jag är 83,5 år (genomsnittligt lever män i Sverige 81,5 år). Mitt lager av bilder och situationer växte med åren och pekade mer och mer i en viss riktning. Mer och mer oroade jag mig för utvecklingen i vårt land. Vart var vi på väg? Medborgaren, tänkte jag, brydde sig allt mindre om grundläggande värden som demokrati och yttrandefrihet. Var det konsekvenser av pandemins isolering och därmed sammanhängande brist på debatt och kontakt människor emellan? Eller var det så att medborgaren i gemen kommit att förvandlas till någon ”vars själ ligger i plånbocken”, en omständighet den vassa författarinnan Anna Maria Lenngren formulerade redan för 250 år sedan.

Det jag filmade utvecklades alltmer till att bli en fortsättning av ”Själen för fan”, en del 2. Går det an?... Och går det att göra?

I en bok, som skildrar författaren Ernst Hemingways liv och verk, läser jag att Hemingway fastnat i slutarbetet av ”Farväl till vapnen”. När han var tvungen att svara på frågan hur det gick med det komplicerade arbetet med boken svarade han att han höll på med 38:e versionen. Jag tog det som en tröst i ångesten över mitt eget filmande och ringde min klippare och frågade vilken version vi höll på med.

– 32:a versionen, fick jag till svar.

Jag tog det som en tröst och bestämde mig för att det var ”Själen för fan” del 2 vi arbetade med.

Det gäller bara att hålla ut.

I det nya numret av filmtidskriften ”FLM” läser jag som inledning ett Nyhetsbrev som börjar så här:

”Bästa läsare,

Herregud, vad tråkigt det är med godhet”.

Och så nämns en film av Roberto Rossellini som exempel.

Vad är det som är så irriterande med godhet som tema? Duger inte det ämnet längre?

Jag tänker på min egen film ”Godheten” som reflekterade över den tidens samhällsfrågor. SVT stoppade ”Godheten” från visning, trots att man varit med och finansierat den. Man skyllde då på att den kunde påverka det förstående valet. Under tystnadslöfte har jag fått förklaringen till att den fortfarande inte kan visas är att ”filmen kritiserar kapitalismen, som är grunden för vårt samhälle”. Och det får man inte göra. Men det var det ingen i SVT:S administration som vågade stå för och säga högt.

Godheten som tema? Vi lever i en tid av grasserande själanöd. Efter Pandemin kom Rysslands överfallskrig mot Ukraina, följt av tragedin i Gaza och på Västbanken. Överallt tecken på brutalitet och känslolöshet, bristande solidaritet och egoism. Intolerans, orättvisor och självbedrägligheter bidrar till bilden. Inte minst därför måste jag genomföra ”Själen för fan”, även om det så blir i en version nummer 40. Det blir min 20e långfilm.

Blogg 2024

Pank!

Plötsligt upptäcker jag att jag är pank. Dålig planering. Vad ska jag göra?

Jag kommer på att jag har två filmer som jag inte sålt till tv, två kortfilmer.

Dom säljer jag, tänker jag.

Jag ringer tv:s växel. Nej, det är inte Per Ögrens bord. Någon annan har kort- och dokumentärfilm. Jag minns inte vad den trevliga och vänliga damen hette, som jag hamnade hos, men jag la fram mitt ärende.

– Jag har två filmer, en för små barn och en om en sam-egrabb och hans tankar inför framtiden och sitt liv som renskötare. Kunde dessa filmer vara intressanta, tro?

– Jo, det är det väl... Jag måste förstås se dom.

– Alltså, hör jag mig själv säga, den där samefilmen har jag fått en massa priser för och så...

Jag kommer på mig själv med att låta som en dörrknackande dammsugarförsäljare.

– Du, säger den trevliga och vänliga damen, filmerna är väl berättade i snabbt tempo?

– Va? Säger jag lätt störd. Mina filmer är väl inte direkt berättade i något snabbt tempo, någon av dom. Det är inte

min grej. Tvärtom, själv gillar jag långsamma filmer, säger jag.

- Men då blir det ju tråkigt! Säger den trevliga och fortfarande lika vänliga damen.

Jag blir förvirrad.

- Ska jag skicka dom? Jag kan ju se om jag kan snabba upp dom...

Efter några veckor får jag veta att filmen om samegrabben måste faktagranskas. Någon från same-tv i norr ser den också och så småningom godkänns den.

- Men du måste klippa bort slutet, det som handlar om Tjernobyl och samerna. Du vet, det där är det ju ingen som bryr sig om nu längre, säger den trevliga damen när hon ringer.

- Jamen, det är ju just det filmen går ut på, hur det ska gå för de unga samerna framöver... Det är ju dessutom snart "20-års-jubileum" efter denna fasansfulla olycka, försöker jag.

- Nej, slutet får du allt klippa bort om vi ska ha den.

Jag blir på nytt förvirrad. Vad ska jag göra? Jag behöver ju pengar!

Jag klipper bort slutet, tänker jag. Det får bli så, tänker jag senare på kvällen. Det är inget annat att göra. Sen går jag och lägger mig.

Mitt i natten vaknar jag kallsvettig. Har jag drabbats av babylonsjukan? Vad håller jag på med? Vad är det för vara jag vill sälja?

Jag stiger upp, plockar fram penna och papper och skriver ett brev till TV. Jag har ångrat mig, skriver jag, jag vill inte sälja filmerna. Jag kan inte klippa bort det som filmen går ut på.

Jag kan inte klippa upp nåt snabbt tempo. Jag kan inte klippa bort mig själv.

Det blir inget, skriver jag.

Jag får försöka skaffa fram pengar på annat sätt.

Film & TV, 2004

47

Sanningen går aldrig att arrestera

När jag en gång såg Abbas Kiarostamis film ”Var är min väns hus” tyckte jag den var makalöst bra, hur kunde en så enkelt byggd historia berätta så mycket om Iran? När Kiarostami senare skulle komma till Göteborg Filmfestival bestämde jag mig för att försöka träffa honom, om inte annat för att tacka honom för filmen. Jag listade ut att jag skulle ha en chans på hotellet innan han skulle vara på en presskonferens, det var ju så jag en gång lyckats träffa Brian Eno. Jag satte mig i lobbyn och väntade. Och mycket riktigt, där kom han i svart kostym, vit skjorta och slips, tätt följd av två andra män likadant klädda.

Jag reste mig, sträckte fram min hand för att presentera mig och sa ”Hi”. Kiarostami stannade inte, stirrade på mig, nickade och passerade, fortfarande tätt följd av de två männen. Jag såg dem försvinna bort. Snopet, jag lämnade hotellet och för hem, jag hade i alla fall varit i samma lokal som en av världens bästa regissörer.

Det är ingen tillfällighet att Guldbjörnen vid filmfestivalen i Berlin i år gick till en iransk film, ”Nader och Simin, en separation” av regissören Asghar Farhadi. Filmen i Iran har sedan 90-talet varit inne i en konstnärligt kraftfull utveckling

och resulterat i en mängd värdefulla filmer, som dessutom vunnit priser vid en mängd festivaler runt världen. Det görs ett 60-tal filmer om året, alla underställda en hård censur.

Den mest framstående regissören är kanske just Abbas Kiarostami med filmer som "Under olivträden", "Vinden bär oss" och "Smak av körsbär", filmer som vi kunnat se i Folkets Bios distribution. Vad som utmärker iransk film är de skenbart enkla historierna, nära vardagen, ofta poetiska men som fungerar som metaforer för våra liv, allegoriska filmer med moraliska och filosofiska frågeställningar; ibland kan det till och med vara svårt att avgöra vad som är fiktion och vad som är dokumentärt. "Det mänskliga livet tolkat på ett poetiskt och konstnärligt sätt", som en annan framstående iransk regissör, Jafar Panahi säger, en gång regiassistent till Kiarostami. Panahi har gjort tre filmer med fokus på kvinnans svåra situation: "Den vita ballongen" (med manus av Kiarostami), "Cirkeln" och "Kvinnor offside". En annan av mina favoriter är Mohsen Makmalbaf, med filmer som "Kandahar" och manus till "Dagen jag blev kvinna". Hans döttrar är verksamma i hans "filmhus" i Teheran; Samira gjorde "Fem på eftermiddagen" och Hana "Buddha föll av skam". Hana har också gjort en film om demokratirörelsen i Iran, hur nu detta är möjligt i ett land där det råder ett enormt förtryck och där oppositionsrörelsen, den gröna rörelsen, förföljs obarmhärtigt. När demonstrationer ordnades till stöd för demokratirörelsen i Egypten slog militär och polis till hårt mot demonstranterna och arresterade hundratals.

Mohsen Makhmalbaf har numera sin bas i Paris. Värst har regissören Jafar Panahi drabbats av förtrycket. Panahi har stött motståndsrörelsen och arresterats och misshandlats för detta.

Han är nu dömd till sex år i fängelse och yrkesförbud i 20 år. Då är han, om han överhuvudtaget släpps, över 70 år gammal.

Det här är vardagen för oppositionen i Iran, två iranska oppositionsledare, Mousavi och Karroubi, sitter sedan länge i husarrest. Advokaten och mänskorättsförförkämper Nasrim Sotodeh dömdes till elva års fängelse för att hon gång på gång kritiserat regimen.

I samband med visningen av Jafar Panahis mästerverk ”Cirkeln” på Cinemateket i Stockholm i mars skrev jag ett upprop till Irans Ambassad, som jag bad publiken underteckna.

Brev till Irans Ambassad

Vi, som i kväll på Cinemateket i Stockholm, sett Jafar Panahis mästerverk ”Cirkeln”, protesterar mot det övergrepp Panahi utsatts för genom att dömas till sex års fängelse och 20 års yrkesförbud — enbart för att ha uttalat sitt stöd för demokratiörelsen i Iran.

Detta straff är uttryck för ett oerhört förtryck och förakt för yttrandefriheten och de mänskliga rättigheterna. Det är också en kränkning av privatpersonen och konstnären Panahi, vars enastående filmkonst vi som publik i framtiden kommer att berövas.

Vi kräver att Jafar Panahi omedelbart försätts på fri fot och därmed återges sin position som en av världens ledande regissörer.

Alla i publiken skrev under.

Till den nyligen avslutade filmfestivalen i Cannes hade Jafar lyckats smuggla ut en film, som han kallat ”This is not a film”, från den husarrest han sitter i. Filmen är delvis inspelad

med en mobilkamera. Folkets Bio har köpt filmen för distribution till hösten.

Sanningen går aldrig att arresteras, lika lite som motstånd eller uppror går att kväsa.

Ännu ett protestbrev

Det är med bestörtning vi tar del av beskedet att Irans regering, under ledning av den brutale och ultrakonservative president Ebrahim Raisi, slagit till och arresterat några av vår tids största filmare, Jafar Panahi, 60 år, belönad med Guldbjörnen i Berlin för sin film "Taxi" och vars filmer visats på svenska biografer. Redan 2010 arresterades han för första gången för "propaganda mot den iranska staten", och har sedan dess, trots att han är belagd med husarrest, fortsatt att göra film som nått ut i världen.

Detta tillsammans med två andra filmregissörer: Mostafa Aleahmed och Mohammad Rasoulof, som båda arresterades dagen innan för "propaganda mot staten". Också Rasoulof fick Guldbjörnen i Berlin 2020 för sin makalösa film "There is no Evil"

De tre regissörerna har dessutom belagts med filmförbud.

Vi protesterar med eftertryck mot behandlingen av dessa framstående filmare som kämpat för sitt lands yttrandefrihet och mot förtryck av de mänskliga rättigheterna som under de religiösa mullornas ledning kommit att alltmer raderas.

Vi kräver att de omedelbart återfår sin frihet.

Och ett till...

”There is no evil” är en av de bästa filmer jag sett. Den handlar om situationen för människorna i Iran och om dödsstraffet där i synnerhet. Filmen är mångfaldigt prisbelönad och gjord av den 51-årige filmaren Mohammad Rasoulof.

Om några dagar visas hans nya film i Cannes, ”The seed of the sacred figg”, hans tionde film. Den är ett slags ”kriminal-drama” med kritik av det Iranska rättsväsendet. Rasoulof är tidigare dömd till fängelse för att upprepade gånger ha brutit brott mot landets censurregler. Nu har han utan pass tvingats fly från sitt land efter hot om åtta års fängelse i samband med den nya filmen, samtidigt som hans team trakasserats i Iran.

När hans tio år äldre kollega filmskaparen Jafar Panahi (”Taxi”) häromåret blev offer för sex års fängelse och yrkesförbud samlades vi filmarbetare i protest mot den vedervärdiga behandling Panahi utsattes för. Efter att ha hungerstrejkat släpptes Panahi såsmåningom ur fängelset.

Nu är det hög tid att vi protesterar på nytt. Denna gång mot övergreppet mot Rasoulof, som nu tvingats gömma sig på hemlig ort.

Vi stöder visningen av hans film vid festivalen i Cannes. Och kravet på en reell Yttrandefrihet i Iran.

Själen för fan - premiär inför fullsatt salong

”En smärtsam och vacker film om vad som hänt med den svenska folksjälen. En av decenniets och Stefan Jarls viktigaste filmer. Se till att den visas på varenda biograf i Sverige.”

Göran du Rees, filmprofessor

Efter månader av hårt slit hade min film ”Själen för fan” äntligen premiär på biografen i Lidköpings Folkets hus 8/6 24. Mina filmer har alltid haft premiär i Stockholm och detta var första gången med premiär utanför storstan. Den stora salongen var fullsatt, publiken var entusiastisk och applåderade varmt filmen. ”Alla borde se den!” manade en i publiken och många instämde. ”En drabbande film” skrev tidningen NLT i sin recension.

”Själen för fan” drog större publik än sommarens amerikanska storfilm ”Bad Boys” med Will Smith i huvudrollen. Det första tre veckorna låg ”Själen för fan” på första plats.

”Själen för fan” visas nu på 17:e veckan i Lidköping, men nu endast med två föreställningar i veckan. Jag är givetvis både glad och stolt över att filmen har lyckats hålla sig kvar i fyra månader på repertoaren. September blev ju en fantastisk sommarmånad med sol- och badväder dvs. motsatsen till bioväder.

När filmen skulle visas i Mariestad var det 29 grader varmt och jag trodde inte att en enda människa skulle orka gå på bio halv sju. I Skara samma kväll började föreställningen halv åtta och det var lika varmt. Men fler än 150 personer kom ändå till visningarna.

Samma sak upprepades vid Stockholmspremiären den 13 september, stora salongen på Zita fylldes och samtalen efteråt ville aldrig ta slut och fortsatte på gatan. ”Filmen väcker starka känslor” konstaterade DN:s kritiker.

Filmen visades dessutom på ett arrangemang den 21 september i Lund den s.k. ”Kulturnatten”. I 24 graders värme blev arrangemanget en folkfest med gator och torg fyllda av gläsätande och sommarklädda medborgare. Jag tvivlade starkt på att någon skulle sätta sig i biografen klockan fyra på eftermiddagen men salongen fylldes snabbt ändå. Folkets Bio hade bjudit in mig och Andreas Cervenka, ekonomijournalisten på Aftonbladet, som medverkar i filmen, för diskussion efter visningen under ledning av författaren och kulturjournalisten Petter Larsson. Det blev en livlig debatt, som bl.a. mynnade ut i kravet på att ”den här filmen måste visas i SVT”. Jag fick då erkänna att jag redan frågat om SVT skulle kunna tänka sig att visa filmen. Jag tänkte att en visning i SVT skulle kunna bidra till den debatt som förs i filmen. Men SVT tackade nej. En sådan film hade man inte plats för.

September månad slutade med ännu en utsåld visning i Falköping.

Sen tackade sommaren för sig, packade väskan och gav sig av.

Avslag

Jag kontaktade Sveriges Television och frågade om de kunde tänka sig att visa "Själen för fan"? Men jag fick ett snabbt avslag.

Hej Stefan,

Jag hoppas att du har en bra sommar! Kul att höra den fina responsen av din film "Själen för fan" från biobesökarna.

Din film är intressant både utifrån val av ämne samt de medverkandes resonemang. Filmen aktiverar sin publik och man ifrågasätter både det stora och det lilla med livet. Men som du förstår nås vår beredningsgrupp av ett stort antal inskickade filmförslag och vi tvingas prioritera ganska hårt mellan de få filmer vi går vidare med.

Din film tangerar ämnen och tematik som vi ser och har i andra filmer i produktion just nu, och därmed, i kombination med det långfilmsformat du har, som vi har färre tablåtider för, väljer vi tyvärr att tacka nej till din film just nu.

Vänligen Helena Ingelsten

Utbudsansvarig SVT Dokumentär, Exekutiv producent

Vad är själen?

I dagligt tal säger man att själen är människans sjätte sinne. Aristoteles skrev 3 böcker om själen och dess existens, mer eller mindre vetenskapliga definitioner av vad själen är.

För mig är själen vad man vill göra med sitt liv.

För 40 år sedan gjorde jag en långfilm som jag gav titeln: ”Själen är större än världen” Den handlade om en idrottsman, en diskuskastare som ville nå sitt mål, att bli den idrottsman som kastade en diskus längst i världen. Filmen slutar med en sekvens där han också når sitt mål. I filmens slutsekvens berättar han stolt om detta för sin kollega i USA, också han diskuskastare. Jag tyckte det var en enastående bedrift. Men hans själ? Var den nöjd?

Min egen själ handlar om att i vårt samhälle kunna existera och formulera sig som en fri människa och medborgare. Så fri man nu kan bli i vårt samhälle, där tillhörighet är den grundläggande formen av existens, fri i förhållande till det nätverk av beroenden ett samhälle bygger på, fri i den form som Den Franska Revolutionen postulerade som grundläggande: ”Liberté, Egalité, Fraternité”.

Att göra en film förutsätter tillgång till kapital. Om man inte själv har det kapital som krävs tvingas man offra sin Fri-

het. Man är beroende av att söka kapital: på en marknad, eller hos en institution som har till uppgift att stödja produktion av film. I början av mitt liv, innan jag förstod så mycket av vad som krävdes för att göra en film, bestämde jag mig för att söka mig en utbildning på den då nystartade Filmskolan under tak av Svenska Filminstitutet.

Där träffade jag Jan Lindqvist och vi blev kompisar. Vi var båda arga över att den nystartade Filmskolan hade så lite att erbjuda av meningsfull undervisning. Vi fick då idén att ansöka om att få ut det kapital man avsatt för vår utbildning för att istället själva skapa oss erfarenhet genom att göra en film. Märkligt nog gick Kollegiet med på vår ansökan, förmodligen trötta på att ständigt höra våra klagomål. Ytterst var detta bakgrunden till att vi kunde göra ”Dom kallar oss mods”, fortfarande som elever på skolan. Vi slapp skolan och erövrade den Frihet som var förutsättning för filmens tillblivelse och utformning.

Min dröm att få göra en film hade uppfyllts. Jag hade kommit in på Filmskolan med hjälp av ett intyg från min mentor, filmregissören Arne Sucksdorff. Men hur skulle jag nu komma vidare om Friheten var en förutsättning? ”Dom kallar oss mods” ville ingen distributör ta sig an förutom ett företag som distribuerade porrfilm. I en sådan situation ville jag inte hamna igen.

Jag drabbades av en kris och det tog många år innan jag förstod att Frihet inte fanns inom Systemet, vi var tvungna att erövra den själva. Vi måste ha en egen biograf där våra filmer kunde visas på våra villkor. Det tog dock flera år innan vi som Folkets Bio kunde öppna vår första biograf i Stockholm. Huvudrollskaraktärerna från ”Dom kallar oss mods” hade

blivit mina kamrater. När det nya drogsamhället i första hand slog rot bland arbetarklassens barn, kom de att bli offer för dess framväxt, som så många andra. Ingen brydde sig, tystnaden var total. Folk dog på gatan. Jag såg det som min uppgift att berätta om det. På ett jobb i filmbranschen träffade jag fotografen Per Källberg. Vi började filma utan att ha några pengar, lånade filmutrustning och film och fortsatte så utan pengar men med Frihet att filma det vi ville. Det tog år. När pengarna vi tjänat tog slut fortsatte vi ändå. En dag fick jag idén att sälja den film, som ännu inte fanns, till SVT. Av Nils Petter Sundgren, som arbetade på SVT och tyckt om "Dom kallar oss mods", fick jag 100.000 som förskott. Den Frihet jag sökte var ett faktum. När filmen till slut var klar och blev en succé betalade jag tillbaks de pengar jag fått och filmen fick sin premiär genom Folkets Bio.

Med intäkterna för "Ett anständigt liv" var jag nu fri att fatta beslut om vilken ny film jag nu ville göra. Mitt intresse för människans förhållande till Naturen och exploateringen av den gjorde att jag ville undersöka hur detta förhållande gestaltade sig. Det blev så småningom "Naturens Hämd". Men pengarna tog slut. Då uppfann jag den idé, jag kom att kalla min "Robin Hood-teknik", dvs att ta från den som har kapital och ge till den som inga pengar har, nämligen jag själv, som vill göra en film i största möjliga Frihet. I det här fallet skrev jag till Naturvårdsverket och beskrev den idé jag sa mig arbeta med, nämligen hur bra Naturvårdsverket var och som arbetade bäst av alla våra institutioner. Jag räknade med att detta smicker skulle ge mig ekonomiskt stöd till filmen och så blev också fallet. Jag fick åter den Frihet jag sökt. När jag sedan istället kom att kritisera Naturvårdsverket för att svika

sitt ansvarsområde i filmen, krävde verket att få tillbaka de pengar man gett mig. En kamrat rådde mig att inte betala tillbaka några pengar, de hade ju miljoner, jag ingenting. Jag stod då på mig. Ingenting hände.

Friheten, och inga andra hänsyn, blev den avgörande faktorn för att jag skulle kunna göra en film. Jag ville göra en spelfilm som krävde ett stort kapital och jag sökte därför pengar från Svenska Filminstitutet. För att leta inspelningsplatser hade jag sökt mig till Norrland. Då exploderade kärnkraftverket i Tjernoby. Jag bestämde mig snabbt för att göra en dokumentärfilm, för de spelfilmsmedel jag beviljats, om hur olyckan och de radioaktiva molnen skulle komma att påverka naturen och människorna i norr där jag befann mig. Det blev 3 filmer om samerna. ”Uhkádus”, ”Jävna, renskötare år 2000” och ”Same-Ätnam”.

Jag har gång på gång sett till att hitta Friheten. Och så har det fortsatt. Mina två senaste långfilmer, ”Brevfilmen” och ”Själen för fan”, har jag lyckats finansiera med egna medel i första hand.

Jag har under årens lopp erbjudit mina filmer till visning i SVT. De har ofta samlat stor publik, jag letar fram några siffror: ”Gästgivargår ’n” sågs av 2 miljoner tittare, spelfilmen ”Jag är din krigare” av 1,2 miljoner och ”Liv till varje pris” om Bo Widerberg av en halv miljon. När jag nu erbjöd SVT, som det förefaller som min sista långfilm, ”Själen för fan” så fick jag nej till visning från tre olika avdelningar. Visserligen skriver man att filmen är ”intressant”, ”fin och poetisk” men visning i SVT kommer inte på fråga.

Så sitter jag då där med min ”Liberté”, snopen och förorättad, och inser att utan ”Egalité” och ”Fraternité” är Friheten

inte mycket att ha. Det insåg redan Platon när han konstaterade att: ”Klyftan mellan rika och fattiga utgör den primära splittring från vilken alla andra följer. Ett splittrat samhälle förtjänar inte att kallas ett samhälle.”

Blogg 2024

SVT och Klasskampen

I helgen såg jag en film på SVT som handlade om en representant för den gamla, vittrande Överklassen i Stockholm, ”Riddaren på Strandvägen”. Där fanns Riddaren själv omgiven av det fina folket, döda och nu levande, som byggt vårt land, som det brukar heta, i alla fall när de själva får ordet. Det bugades och bockades för alla de stora, mäktiga representanterna för Överklassen, med bas i familjen Tarras Valberg.

I en lång sekvens får vi följa ”Riddaren” i den stora lägenheten på Östermalm, fylld av ädla möbler och porslin från tidigare århundraden, när han ingående undervisar i vett och etikett vid det fint dukade matsalsbordet, hur man håller i såväl gaffel som kniv, regler viktiga att iaktta och följa.

I min film ”Själen för fan” berättar jag om villkoren för vanligt folk i dag, som har allt svårare att få mat på bordet och pengarna att räcka till de allt högre hyrorna. Detta i ett samhälle där Pengar och Rikedom kommit att dyrkas som livets mål och centrala värde.

När jag erbjudit SVT att visa ”Själen för fan” har jag fått ”Nej Tack” från tre olika avdelningar på SVT. Därmed har SVT blåst liv i den slumrande klasskampen när man bestämt sig för att ställa sig på Överklassens sida och föra dess talan.

När man fått ”Nej tack” så drabbar det inte bara en själv som upphovsman utan också de medarbetare man haft till sin hjälp.

För att inte tala om alla medverkande framför kameran. Kanske kändes detta "Nej Tack" extra mycket eftersom musiken gjorts av Ulf Dageby, det blev hans sista film han gjorde musiken till. Vårt samarbete sträckte sig över 40 år och ett dussin filmer! Från "Ett anständigt liv" till "Själén för fan".

Jag påminns ständigt om hur viktigt arbetet med Folkets Bio varit för Yttrandefriheten, hur hade situationen för dokumentärfilmen annars sett ut? Folkets Bio möjliggjorde, rent av skapade, den flod av mångfaldigt belönade dokumentärfilmer som under årens lopp kommit till uttryck tack vare Folkets Bios existens och arbete. Utan Folkets Bio hade dokumentärfilmen på Vita Duken bara utgjort en liten rännil. För "Själén för fan" har Folkets Bio varit en garanti för min yttrandefrihet, ja, faktiskt för alla mina filmer.

Under många år anmälde jag mina filmer till olika filmfestivaler runt jorden. Det kom att bli den stora festivalen i Berlin som jag fäste mig särskilt vid. Gång på gång, med film efter film, blev jag inbjuden dit, inte mindre än 7 gånger. Men mina filmer förde mig också till en rad olika länder, inte bara i Europa utan jag fick se en stor del av vår värld, från USA till Japan. Inbjudningarna blev inte bara en bekräftelse på att mina filmer fungerade publikt utan gav mig också en chans att se världen och uppleva alla de olika kulturer där film var ett viktigt uttryck för vår tid och yttrandefriheten i sig. Mina filmer blev sedda, inte minst då i Berlin. Som krönet på alla dessa år belönades jag av EFA med "Felix Award" 1993, Europas svar på USA:s "Oscar", för bästa dokumentärfilm.

Men med tiden och årens gång förändrades förhållandet till vad film var för något, festivalerna upphörde mer och mer att tala allvar till fördel för den film som i första hand

var underhållning. Plötsligt öppnade festivalen i Cannes, som en gång tillkom för att hylla den Europeiska spelfilmen, dörrarna för den amerikanska filmens intåg. USA behövde Europas filmfestivaler som marknadsföring och reklam. Jag minns hur Aki Kaurismäki med sin nya film tackade nej till inbjudan i protest. Och jag tröttnade. Sista gången att besöka en festival var i Tyskland 2010 med min film ”Underkastelsen”. Då hade jag rest runt med mina filmer sedan 1985, i 35 års tid och förstod att nu hade den marknadsanpassade filmen tagit hem spelet. Publiken finns här hemma, tänkte jag. Men jag minns med tacksamhet hur en liten underjordisk festival i Turkiet i sin kamp vågade visa ”Terrorister” men dit kunde jag aldrig resa.

Mina filmer har genomgående distribuerats av Folkets Bio men många, film efter film, har också visats i SVT och ofta samlat en stor publik.

I 40 år innehade jag publikrekordet för den mest sedda dokumentärfilmen på bio, nämligen ”Ett anständigt liv”. Det slogs nyligen av ”Den sista resan”. Den publik som kan se mina filmer på Folkets Bios biografier är begränsad eftersom Folkets Bio inte finns överallt i hela landet. Därför är det viktigt för mig att också SVT visar filmerna, liksom alla andras.

Mina filmer har tillkommit under 60 år och under olika förhållanden och av olika skäl. Min senaste och förmodligen sista film ”Själen för fan” bygger i princip på och har sin förutsättning i alla mina tidigare filmer, jag hade inte kunnat göra den utan denna förhistoria. Det är därför jag har särskilt svårt att förstå varför just ”Själen för fan” inte duger och inte skulle gå att visa i SVT.

Blogg 2025

Manifest för den sanna filmkonsten

Den Sanna Filmkonsten är den mest suveräna av alla konstarter, en syntes av alla hittills uppfunna uttrycksmedel, den enda konstart som totalt kan invadera våra sinnen och hejda hjärnans analyserande diktat, slunga oss in i framtidens kaos och tillåta oss att solidarisera oss med våra egna förutsättningar och villkor.

Den sanna Filmkonsten kränker inte publiken.

Den svenska Filmreformen har efter en 45-årig historia havererat och dess organ, Svenska Filminstitutet, reducerats till filmkapitalets lakej med en av industrin bakbunden styrelse. Beslutet att överlämna makten åt de ekonomiska producenterna och reducera filmskaparna till betjänter är lika katastrofal som det paradiska efterhandsstödet som belönar de redan kapitalstarka. Korruptionen av konsulenterna är ett cementerat faktum i klass med könsdiskrimineringen. Bristen på produktionskapital är en magnifik politisk fadäs, lika stor som accepterandet av biografmonopolets etablering, som förvandlat biograferna till USA:s megafon.

Ensamma, utan allt stöd, irrar de begåvade filmskaparna runt med sina manuskript under armen mot ett enda säkert öde: tystnad och utplåning.

Vi måste rädda Den Sanna Filmkonsten undan konsumismens kvicksand och dess slutgiltiga förstening i schablonernas snickerier. Vi måste föra krig mot det medelmåttigt mediokra. Det är vår plikt att förhindra att Den Sanna Filmkonsten försvinnar i de gamla strukturernas fångelse. Vi måste återerövra kinematografin och överlämna den till dess egentliga ägare, fantasiens uppfinnare, bildskaparnas kreativitet, de osedda bilderna, vår egen tids aldrig berättade historier.

Vi måste, kort sagt, handla innan Den Sanna Filmkonsten tvingas dra sin sista suck.

Långfilmer

- 1968 Dom kallar oss mods (m. Jan Lindqvist)
- 1979 Ett anständigt liv
- 1983 Naturens hämnd
- 1985 Själen är större än världen
- 1986 Uhkkadus/Hotet
- 1989 Tiden har inget namn
- 1990 Goda människor
- 1993 Det sociala arvet
- 1997 Jag är din krigare
- 1998 Liv till varje pris
- 2001 Skönheten skall rädda världen
- 2001 Gästgivargår'n
- 2002 Muraren
- 2003 Terrorister – en film om dom dömda (m. Lukas Moodysson)
- 2005 Flickan från Auschwitz
- 2010 Underkastelsen
- 2013 Godheten
- 2018 Innan vintern kommer
- 2021 Brevfilmen
- 2024 Själen för fan

